

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВІД ФІЛОСОФІЇ ДО СТРАТЕГІЇ І РЕАЛІЗАЦІЇ

Василь Лисий
Микола Назарук

*Рецензія на навчально-методичний посібник Людмили Рижак
“Філософія сталого розвитку людства”.
Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 518 с.*

У рецензованому навчально-методичному посібнику його автор Л. Рижак робить вагому заявку стосовно мети: **розкрити філософський дискурс ідеї сталого розвитку як імперативу в умовах глобалізаційної інтеграції**. Як відомо, модель сталого людського розвитку займає чільне місце в сучасній філософській та науковій літературі. І це завдяки своєму розповсюдженню у світовій теорії і практиці соціального розвитку. Поняття сталого розвитку доволі часто при цьому асоціюється передовсім з екологічними проблемами та вирішенням глобальних проблем людства. Незважаючи на те, що екологічне питання і постає фундаментальним, все ж обмежувати поняття сталого розвитку тільки взаємодією з природою було б недоцільно. У зв'язку з цим автор доробку цілком правомірно аналізує в моделі сталого розвитку цілий комплекс проблем, серед яких, окрім глобалізаційних й екогуманістичних перспектив людства, ще й людський потенціал, і соціальний капітал суспільства, і культурно-цивілізаційна цілісність людства та його (сталого розвитку) етичні виміри. Тобто йдеться про те, що в модель філософського поняття сталого розвитку повинен органічно входити цілий комплекс питань розвитку всіх соціальних систем і підсистем, насамперед економічних, політичних, адміністративних тощо. Логіка автора посібника цілком відповідає істині, і сталий розвиток набагато масштабніший, ніж просто охорона навколишнього середовища. Він передбачає збалансоване функціонування трьох компонентів: природи, суспільства й економіки.

Важливо наголосити, що Л. Рижак, акцентуючи увагу на понятті сталого розвитку, не залишає поза увагою філософський характер цього поняття. Спираючись на плідні ідеї низки філософів і науковців, автор рухається в напрямку конкретизації всезагального принципу розвитку у формі сталого розвитку. Як відомо, на сьогодні існує понад п'ятдесят визначень сталого розвитку, що відображає складність цього поняття, з одного боку, та розбіжність поглядів і поширений інтерес до нього, – з іншого. У цьому плані слушно наголошено на таких підходах, які передбачають розуміння його як “всебічно збалансованого розвитку”, як антропоцентричну і біосфероцентричну його визначеність. До речі, Л. Рижак доцільно нагадує, що поняття “сталий розвиток” нині широко дискутується в наукових і філософських школах саме тому, що існує деяка суперечність між сталістю (стабільністю) і розвитком, як процесом.

Позитив праці – долучення до розкриття етичних вимірів сталого розвитку ідей Сократа, І. Канта, А. Шопенгавера, А. Швайцера та інших, що, безумовно, посилює філософський характер аналізу цього поняття та його виявів.

Усвідомлюючи, що сьогодні наука і соціальна практика методологічно керуються принципом розвитку в його гранично широкій формі, автор доробку доцільно екстраполює його (у вигляді сталого розвитку) на **стратегію динаміки суспільства в цілому**. І в цьому плані здійснюється конструктивний висновок такого ґатунку, що ідея сталого розвитку відкриває перспективу побудови нових моделей розвитку глобалізованого світу, а саме: повороту від технократизму як принципу самоорганізації суспільства до реального гуманізму (с. 79). Власне в цьому контексті розкрито зміст національних концепцій сталого розвитку, які мають ґрунтуватися на двох головних засадах: принципі справедливості у задоволенні потреб і принципі екологічних обмежень. Серед аргументів на користь вказаної стратегії особливо важливим є той, де йдеться про сенс ідеї сталого розвитку – справедливе облаштування суспільного життя людства загалом і кожної країни, щоб людство провадило далі свою історію поступу, не руйнуючи довкілля. Інакше кажучи, сталий розвиток – ідея революційного переходу від системи економічного зростання до сталого розвитку суспільства, що ґрунтується на оцінці прогресу не за кількісними параметрами економічного зростання, а за параметрами якості людського життя і стану довкілля. Далі Л. Рижак поділяє ту думку, що колишня етика не брала до уваги глобальні умови людського життя й віддалене майбутнє. Етика ж майбутнього повинна ґрунтуватися на уявленні про далекосяжні наслідки й долю майбутніх людей. Це цілком, справді, нові світоглядно-ціннісні орієнтири сучасності. Йдеться про те, що сталий розвиток – це союз людини не тільки з природою, а ще й зі самою собою. Отже, під сталим розвитком розуміють такий розвиток, що задовольняє потреби дійсного часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Серед фундаментальних чинників, що характеризують самоцінність сталого розвитку є його **реалізація**. Звичайно, це питання багатопланове, але автор доробку зосереджує свою увагу на найбільш вагомим. Важливу роль у вирішенні завдань переходу України до збалансованого розвитку має освіта. У державах Євросоюзу вже багато років активно використовують освіту і навчання для впровадження основної парадигми розвитку на ХХІ ст. Під керівництвом Економічної комісії ООН для Європи (UNECE) розроблено Стратегію освіти збалансованого розвитку. Стратегія адресована урядам і заохочує міжвідомче, багатостороннє співробітництво.

Актуальність навчального посібника Л. Рижак зумовлена тим, що нині, коли в нашій державі не лише розроблено власну концепцію сталого розвитку, а й здійснюють перші практичні кроки щодо втілення її принципів у життя, вивчення філософських засад сталого розвитку стає важливим компонентом підготовки висококваліфікованих фахівців. Необхідно зазначити, що посилення філософсько-методологічної озброєності фахівців усіх профілів сьогодні є загалом одним із суттєвих напрямків підвищення якості університетської освіти. Автор цілком переконливо характеризує сталий розвиток як нову модель внутрішньонаціональної політики, що стає надбанням щоразу більшого числа країн світу, розкриває особливості нового бачення суспільно-політичного і соціально-економічного прогресу. Будучи формою загальнопланетарного осмислення єдності світу та його природно-ресурсного потенціалу, сталий розвиток повинен ґрунтуватися на певних принципах, які автор вміло, послідовно і на досить високому науковому

рівні розкриває: комплексність і системність; гармонійність руху всіх його складових частин; спрямованість на людину як центральний об'єкт сталого розвитку (соціалізація і гуманізація економічного росту при екологічних обмеженнях); екологізація господарської і соціальної діяльності людини; раціоналізація природокористування і відновлення порушених екосистем на мікро- і макрорівнях.

Характерною особливістю навчального посібника є конкретизація загальнофілософських знань, отриманих студентами раніше, в органічній єдності та взаємодії з матеріалом багатьох інших дисциплін, що відображає сучасну тенденцію інтеграції наукового знання. Автор особливу увагу звертає на філософське осмислення феномену людського суспільства, його ролі в природі, цілей суспільного розвитку, які людство має обирати собі в ролі орієнтирів на тривалу перспективу. Вивчення суспільства, що пов'язане з природою діалектичними зв'язками як частина і ціле, яке, з одного боку, є невід'ємною частиною природи, а з іншого, – елементом у системі природних зв'язків, який вийшов на якісно новий рівень розвитку і розвивається за власними, відмінними від природних, законами.

На сьогодні людство не має прийнятних альтернатив для свого подальшого розвитку та збереження життя на планеті, крім тих, що містяться в концепції сталого розвитку. В рецензованій книзі наголошено, що досягнення збалансованого розвитку потребує здійснення глобальної системної зміни поведінки людства в природі. Докорінна відмінність переходу до моделі збалансованого розвитку полягає в тому, що його забезпечення потребує не тільки збереження наявного нині природного потенціалу, а й забезпечення ренатуралізації природи при одночасному продовженні поступального розвитку суспільства.

Навчальний посібник є практичним втіленням нагальної потреби в розробці концепції сучасної освіти в інтересах збалансованого розвитку, а також відповідних програмних дисциплін при підготовці фахівців з університетською освітою. В посібнику автор особливу роль відводить проблемам людини. Адже здавна предметом зацікавлення людей, їхніх життєвих турбот і філософських міркувань була людина: її життя і смерть, призначення і цінності, природа і сенс існування, перспективи майбутнього, її розвитку. Здійснений цивілізаційний поворот, трансформація індустріальної цивілізації та інформативне суспільство різко підвищують роль людської індивідуальності, творчого початку в людині, у розвитку всіх сфер суспільства. В цих умовах різко загострюються проблеми виховання, формування в суспільстві світоглядних засад турботливого і дбайливого ставлення до природи, формування почуття відповідальності за її збереження для майбутніх поколінь, відповідальності за збереження Життя на планеті Земля. Зокрема, в доробку наголошено на необхідності ненасильницького повстання суверенних споживачів через спротив марнотратному господарству, щоб зупинити руйнацію довкілля. Мета цього повстання – загальна справедливість або мир з природою як злагодна частини з цілим у світовому універсумі. До цього повстання може долучитися кожен (с. 127). Варто підкреслити, що концепція сталого розвитку набула сьогодні пильної уваги практично в усіх галузях людської життєдіяльності, тому що людське буття – це передовсім взаємодія систем, яким притаманні певні правила і закони існування, функціонування та взаємодії.

Однак, на нашу думку, розглядаючи теорію сталого розвитку суспільства, треба зазначити, що вона так і буде поставати теорією, якщо не співвіднести її з тими процесами, що відбуваються сьогодні у світовому співтоваристві. Це

передовсім процеси глобалізації та інформатизації всіх держав, зокрема й України. У посібнику Л. Рижак критично, але водночас справедливо, відзначає ті сторони життя нашої країни, що гальмують процеси сталого розвитку, який би справді забезпечив економічний розвиток, екологічний баланс та соціальну справедливість (йдеться про національний бізнес, турботливе ставлення кожного до довкілля загалом і ресурсів зокрема). Серед переваг, що несе Україні створення моделі сталого розвитку, є можливість стабілізації економіки. З огляду на процеси глобалізації та інформатизації суспільства, додамо, що надзвичайно актуальним перед Україною постає питання про стратегії, ресурси і механізми подальшої суспільної модернізації.

Зрозуміло, оскільки рецензована робота є навчальним посібником, то теоретичний бік викладу змісту органічно доповнюється методичним (в кожному розділі, а їх дев'ять, сформульовано коло питань, які необхідно розкрити, питання самоконтролю, відповідна література з теми кожного розділу). Позитивно, що автор подала оригінальні тексти низки зарубіжних та українських філософів, науковців і громадських діячів, що, безумовно, дасть змогу поглибити знання студентів із питань, поставлених у навчальному посібнику.

Загалом, рецензований посібник Л. Рижак є новаторське, зріле видання, яке відкриває нову сторінку в дослідженні філософії, стратегії і реалізації сталого розвитку. Безперечно, видання приверне увагу наукової спільноти і філософів та спонукатиме до творчих пошуків і жвавих дискусій у царині глобальних стратегій сучасного сталого розвитку.

A SUSTAINABLE DEVELOPMENT: FROM PHILOSOPHY TO A STRATEGY OF REALIZATION

**Vasyl Lysyi
Mykola Nazaruk**

*A review on the educational-methodical manual published by Liudmyla Ryzhak
“A Philosophy of sustainable development of mankind”
Lviv: LNU named after Ivan Franko, 2011. – 518 p.*

*Василь Лисий,
доктор філософських наук, професор кафедри філософії
Львівського національного університету імені Івана Франка*

*Микола Назарук,
доктор географічних наук,
професор кафедри раціонального використання
природних ресурсів та охорони
Львівського національного університету імені Івана Франка*

*Рецензія надійшла до редколегії 24.01.2012
Прийнята до друку 30.01.2012*